

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/106537,Amerykanska-Komisja-Maddena.html>

ARTYKUŁ

Amerykańska Komisja Maddena

OKRES HISTORYCZNY

(1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: MONIKA KOMANIECKA-ŁYP 10.04.2024

Komisja Kongresu USA do zbadania Zbrodni Katyńskiej, zwana Komisją Maddena, miała kolosalne znaczenie dla odkrywania prawdy o losie polskich oficerów i funkcjonariuszy zamordowanych wiosną 1940 r. w Związku Sowieckim.

Po II wojnie światowej administracja USA prezydenta Franklina Delano Roosevelta za wszelką cenę usiłowała przedstawiać ZSRS w pozytywnym świetle. Chciano w ten sposób usprawiedliwić w oczach opinii publicznej kształtowanie powojennego ładu międzynarodowego we współpracy z Moskwą. Uważano więc, że sprawa Katynia nie powinna być poruszana na forum dyplomatycznym, mimo iż posiadano informacje o sowieckiej zbrodni popełnionej na polskich oficerach w 1940 r. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych, w wyniku zimnej wojny, władze i społeczeństwo Stanów Zjednoczonych zrozumiały, że nie może być porozumienia z Sowietami. Pozwoliło to ujawnić wiele zbrodni popełnionych w czasie wojny.

Członkowie Komisji mieli uprawnienia podobne do sędziów śledczych lub prokuratorów.

Zanim powstała komisja w Kongresie, ważna dla sprawy katyńskiej była działalność Juliusa Epsteina, który przyczynił się do powołania w listopadzie 1949 r. organizacji pod nazwą Komitet do Zbadania Zbrodni Katyńskiej. Na jego czele stanął były ambasador USA w Polsce, Artur Bliss-Lane, a sekretarzem wykonawczym został sam Epstein. Komitet publikował książki i artykuły na temat Katynia. Zajmował się również zbieraniem dokumentów. Domagał się na łamach prasy utworzenia komisji, która miałaby przesłuchać wszystkich żyjących jeszcze świadków i zbadać dokumenty dotyczące tej zbrodni.

Komisja w Kongresie

18 września 1951 r. Izba Reprezentantów Kongresu USA przyjęła rezolucję o powołaniu Komisji, która miała zająć się wyjaśnieniem Zbrodni Katyńskiej. W jej skład weszli: Ray J. Madden (przewodniczący), Daniel J. Flood, Thaddeus M. Machrowicz, George A. Dondero, Foster Furcolo, Alvin E. O'Konski oraz Timothy P. Sheehan. W połowie stycznia 1952 r. Komitet Epsteina rozwiązał się.

**Ray John Madden (ur. 25 II 1892
r. w Waseca w stanie Minnesota,
zm. 28 IX 1987 r. w
Waszyngtonie)**

Członkowie Komisji mieli uprawnienia podobne do sędziów śledczych lub prokuratorów. Główną metodą pracy były przesłuchania świadków, których formułę można porównać do przesłuchań przed sądem. Ważną rolę odgrywał przewodniczący, ponieważ był odpowiedzialny za organizację prac – ustalał daty i porządek posiedzeń komisji, prowadził posiedzenia i przesłuchania.

Przesłuchania świadków

11 października 1951 r. w Waszyngtonie rozpoczęły się publiczne przesłuchania świadków przed Komisją. Odbywały się one nie tylko na terytorium USA (Waszyngton, Chicago), ale i w Europie – w Londynie, Frankfurcie nad Menem, Berlinie i Neapolu.

Dużą wartość dla prac miały zeznania naocznych świadków – jeńców z obozów specjalnych NKWD w Kozielsku i Starobielsku.

W toku prowadzonego śledztwa przesłuchano około 81 świadków istotnych dla sprawy i 200, których wyjaśnienia miały znaczenie poboczne. Wśród nich było pięciu lekarzy z Międzynarodowej Komisji Lekarskiej z 1943 r. (Helge Tramsen z Danii, Ferenc Orsos z Węgier, François Naville ze Szwajcarii, Vincenzo Mario Palmieri z Włoch oraz Edward Miłośławicz z Serbi).

Niewątpliwie dużą wartość dla prac miały zeznania naocznych świadków – jeńców z obozów specjalnych NKWD w Kozielsku i Starobielsku m.in.: Stanisława Swianiewicza, Adama Moszyńskiego, Józefa Czapskiego, Jerzego Wołkowickiego i Bronisława Młynarskiego. Przed komisją zeznawali również polscy oficerowie (Władysław Anders, Zygmunt Szyszko-Bohusz, Tadeusz Bór-Komorowski, Marian Kukiel) oraz politycy (ambasadorowie polscy w ZSRS Stanisław Kot i Tadeusz Romer, premier Stanisław Mikołajczyk, minister spraw zagranicznych Edward Raczyński). Zeznania złożyli również członkowie delegacji do Katynia w 1943 r.: pisarze Ferdynand Goetel i Józef Mackiewicz, a także były sekretarz generalny PCK Kazimierz Skarżyński oraz obecny w trakcie niemieckiej ekshumacji w Katyniu Polak – dziennikarz Władysław Kawecki. Do materiałów z prac komisji włączono raport komisji technicznej PCK. Dużą rolę w śledztwie odegrały zeznania niemieckich świadków: zastępcy głównego oskarżyciela amerykańskiego z Norymbergi Roberta Kempnera oraz oficerów Wehrmachtu m.in.: Wenera Becka, Alberta Bedenka i Friedricha Ahrensa.

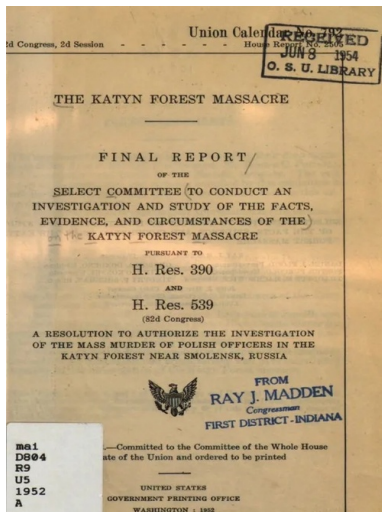
Katyń na arenie międzynarodowej

Komisja Maddena zwróciła się o udzielenie wyjaśnień do rządów państw będących stronami w sprawie (ZSRS i RFN) oraz zarówno do rządu komunistycznego w Warszawie, jak i Rządu RP na uchodźstwie. 21 lutego 1952 r. wystosowała do ambasadora ZSRS w Waszyngtonie Aleksandra Paniuszkina pismo z adnotacją o prowadzonym dochodzeniu, wzywając ZSRS do przedstawienia okoliczności, dokumentów i świadków zbrodni.

**Wydawnictwo IPN: Mord w Lesie
Katyńskim. Przesłuchania przed**

**amerykańską komisją Maddena w
latach 1951-1952, tom 1 i 2**

**Pierwsza strona raportu Komisji
Maddena**

29 lutego Ambasada ZSRS odesłała do Departamentu USA notę stwierdzającą, że pismo Komisji zostało potraktowane jako:

„naruszające ogólnie przyjęte zasady stosunków międzynarodowych i jako policzek dla Związku Sowieckiego”.

Sowieci rozpoczęli akcję propagandową w prasie komunistycznej na Zachodzie, rozpowszechniając kłamstwo katyńskie. 1 marca 1952 r. na łamach „Trybuny Ludu” ukazało się „Oświadczenie Rządu RP”, w którym starano się zdyskredytować inicjatywę kongresmenów oraz kierunki polityki USA. Stanowczo stwierdzono, że Polacy odrzucają wyniki śledztwa Komisji Maddena.

Raport końcowy stwierdzał, że mordu dokonało NKWD. Liczbę zabitych określono na

15 tysięcy. Komisja zaproponowała przekazanie Zgromadzeniu ONZ zeznań, wraz z innymi materiałami, w celu wniesienia do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości pozwu przeciw ZSRS o popełnienie zbrodni na polskich oficerach.

W kraju nasiliły się represje wobec osób związanych ze sprawą katyńską. Odbływały się procesy pod zarzutem działania na szkodę państwa polskiego, w tym wypadku o propagowanie wersji o sprawstwie Sowietów w Zbrodni Katyńskiej.

Polski rząd emigracyjny przyjął propozycję udzielenia pomocy amerykańskiemu Kongresowi. Zaangażowanie Rządu RP na Uchodźstwie było duże, a zeznania stanowiły największą grupę dokumentów Komisji Maddena. RFN udzieliła pomocy Komisji z wielu powodów, z których najważniejszy to chęć oczyszczenia się z sowieckiej wersji, oskarżającej Niemcy o udział w zbrodni.

Raport

2 lipca 1952 r. Komisja przedstawiła Izbie Reprezentantów USA raport wstępny. Z zeznań przesłuchanych wynikało, że ZSRS był winnym dokonania zbrodni na armii polskiej w Lesie Katyńskim wiosną 1940 r. Komisja ustaliła, że działania władz sowieckich wobec jeńców trzech obozów zostały zaplanowane w celu izolacji polskiej kadry dowódczej i intelektualnej. Raport przedstawiał losy jeńców aż do transportów do miejsc kaźni, co relacjonowali oficerowie, którzy uniknęli wywózki. Następnie opisano działania polskich władz, poszukujących zaginionej kadry oficerskiej. Jednym z najważniejszych wątków było stwierdzenie, że wszelki ślad po niej urwał się wiosną 1940 r.

22 grudnia 1952 r. raport końcowy został przedłożony Izbie Reprezentantów. Stwierdzał, że mord polskich oficerów dokonało NKWD. Liczbę zabitych określono na 15 tysięcy. Komisja zaproponowała przekazanie Zgromadzeniu ONZ zeznań, wraz z innymi materiałami dowodowymi i wynikami jej dochodzenia, w celu wniesienia do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości pozwu przeciw ZSRS o popełnienie zbrodni na polskich oficerach. Ostatecznie jednak ten postulat nie został zrealizowany ze względu na brak zgody Komisji Spraw Zagranicznych Izby Reprezentantów. 25 czerwca 1953 r. wniosek ten został odrzucony. Rząd Polski na Uchodźstwie nadał odznaczenia siedmiu kongresmenom za udział w pracach Komisji.

Komisja miała duże znaczenie dla odkrywania i przekazywania światowej opinii publicznej prawdy o Zbrodni Katyńskiej. Niestety, ze względu na sytuację międzynarodową i politykę amerykańską, nie udało się postawić sprawy katyńskiej na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych, ani tym bardziej doprowadzić do osądzenia

zbrodni przed międzynarodowym trybunałem.

COFNIJ SIĘ